

Mākslīgā intelekta rīku pielietošana tiesu darbā atbilstoši Pamattiesību hartas 47. pantam

ELĪNA DĪCE

Eiropas Savienības tiesību juriste

PĒTERIS ZILGALVIS

Eiropas Savienības Vispārējās tiesas tiesnesis

Ievads

Kopš 2018. gada Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – Tiesa vai EST) savā judikatūrā ir attīstījusi minimālo tiesu un tiesnešu neatkarības standartu kopumu. Tiesas neatkarības saglabāšana ir īpaši svarīga efektīvai tiesību aizsardzībai tiesā, kā tas norādīts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk – Hartas) 47. panta otrajā daļā, kurā starp prasībām saistībā ar pamattiesībām uz efektīvu tiesisko aizsardzību ir norāde uz piekļuvi "neatkarīgai" tiesai.¹ Mākslīgā intelekta (turpmāk – MI) tehnoloģijām sabiedrībā kļūstot arvien klātesošākām, arī tiesu sistēmā tiks izvietotas automatizētas sistēmas un pielietoti MI risinājumi, kas novedīs pie jauniem juridiskiem izaicinājumiem. Ar MI sistēmām saprot viedu programmatūru, kas attiecībā uz cilvēka noteiktu konkrētu mērķu kopumu var radīt saturu, prognozes, ieteikumus vai lēmumus, kuri ietekmē vidi, ar ko tie mijiedarbojas.²

Rakstā vispirms pievērsta uzmanību Hartas 47. panta piemērošanas jomai un nozīmei tiesu neatkarības kontekstā, pēcāk analizējot MI rīku pielietošanu tiesu darbā. Tālāk aplūkots, kādus jaunievedumus tieslietu nozarē varam sagaidīt no Eiropas Savienības Mākslīgā intelekta akta un kādi ir līdzšinējie MI sistēmu, kas rada augstu risku pamattiesībām, problemātiskie pielietošanas gadījumi ārvalstīs. Raksta nobeigumā piedāvāti īsi secinājumi.

Politiska iejaukšanās vai saikne ar kādu no pusēm nav vienīgie šķēršļi, kas var traucēt tiesu neatkarību. Skaidrs, ka sabiedrības prasība pēc profesionālām un efektīvām tiesām ir pamatota. Tiesu efektivitātes celšana Latvijā un Eiropas Savienības (turpmāk – ES vai Savienība) tiesās joprojām ir un būs aktuāla, un attiecībā uz Latviju to pierāda kaut rīcības virziena "Efektīva un kvalitatīva tiesu vara" ietveršana Tieslietu padomes 2021.–2025. gada darbības stratēģijā.³ Viens no risinājumiem, kā ātrāk un iedarbīgāk sasniegt šajā dokumentā izvirzītos mērķus, ir "veicināt tiesu sistēmas darbu atvieglojošus digitalizācijas procesus"⁴ un izmantot daudzsološos MI rīkus.

Lai gan lēmumu pieņēmējiem vajadzētu skatīties pozitīvi uz jauno tehnoloģiju pielietošanu ES un Latvijas tiesās,⁵ jo MI izmantošana tiesu lietu izskatīšanā un iztiesāšanā palīdzēs stiprināt tiesu un administratīvo procesu tiesās efektivitāti, nodrošinās kvalitatīvākus un konsekventākus tiesu lēmumus, kā arī padarīs tiesas pieejamākas un pārredzamākas,⁶ papildus jau plašāk zināmiem uztraukumiem par iespējamiem aizspriedumiem un diskrimināciju, personas datu izpaušanu un datu noplūdēm pastāv bažas arī par to, ka MI rīki varētu negatīvi ietekmēt tiesu un tiesnešu neatkarību un apdraudēt tiesiskumu. Ar laiku juristi un tiesu darbinieki varētu pārmērīgi paļauties uz MI piedāvātajiem risinājumiem, kurus turklāt raksturo problemātiska izskaidrojamība, tā sauktā melnās kastes problēma.

Līdz ar to izšķiroši nozīmīgs ir jautājums par to, kā un cik lielā mērā MI kā rīks tiesu produktivitātes celšanai būtu atbilstošs Hartas 47. panta prasībām (subjektīvās tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā).⁷

Hartas 47. panta piemērošanas joma un saturs

Kopš Hartas spēkā stāšanās 2009. gadā tai ir tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem.⁸ Saskaņā ar Hartas 51. panta pirmo daļu tā primāri attiecas uz Savienības iestādēm un struktūrām un uz dalībvalstīm tikai tad, ja tās īsteno Savienības tiesību aktus. Lai

arī Hartas paskaidrojumi nav juridiski saistoši, tie jāņem vērā Hartas interpretēšanā, un attiecībā uz 51. pantu tajos norādīts, ka "prasība ievērot Savienības noteiktās pamattiesības ir saistoša dalībvalstīm tikai tad, ja tās darbojas Savienības tiesību aktu jomā".⁹ Svarīgi Tiesas secinājumi par Hartas piemērošanas jomu ir no lietas *Åkerberg Fransson*: dalībvalstīm jāievēro Hartā garantētās pamattiesības, ja valsts tiesiskais regulējums ietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā; "Savienības tiesību piemērojamība nozīmē arī Hartā garantēto pamattiesību piemērošanu".¹⁰

Hartas 47. pantā ir nostiprināts efektīvas tiesību aizsardzības tiesā princips, saskaņā ar kuru "ikvienai personai, kuras Savienības tiesībās garantētās tiesības un brīvības ir tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā, ievērojot minētajā pantā paredzētos nosacījumus".¹¹ Hartas 47. pants, uz kura kopā ar Līguma par Eiropas Savienību (turpmāk – LES) 19. pantu balstās EST judikatūra un būtiski plurālistiskās konstitucionālās un tiesiskās sistēmas koncepti par tiesu varu visā ES, tiek uzskatīts par neaizstājamu tiesu neatkarības glābšanas instrumentu.¹² Hartas 47. pantā noteiktās neatkarības un objektivitātes prasības ir saistošas gan ES tiesām, gan dalībvalstu tiesām, kad tās īsteno Savienības tiesības.¹³ Saskaņā ar EST judikatūru "prasība par tiesnešu neatkarību ietilpst to pamattiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu būtiskajā saturā, kurām ir kardināla nozīme kā garantijai visu tiesību aizsardzībai, kuras indivīdiem izriet no Savienības tiesībām, un dalībvalstu kopējo vērtību, kas izklāstītas LES 2. pantā, tostarp tiesiskuma, saglabāšanai".¹⁴ Tāpat tiesību normām par tiesu neatkarības un objektivitātes garantijām jāklieidē jebkādas pamatotas šaubas par tiesas neietekmējamību un tās neitralitāti attiecībā uz tajā izvērtējamām interesēm.¹⁵

Tiesiskumu raksturojošajam varas dalīšanas principam ir jānodrošina tiesu neatkarība arī no likumdošanas varas un izpildvaras.¹⁶ Var apgalvot, ka ES kopējie konstitucionālie standarti paredz maksimālu tiesu varas izolāciju no politiskajām institūcijām.¹⁷

ES tiesām jāinterpretē LES 2. pantā iekļautā tiesiskuma vērtība, kurā iekļauti arī tiesu neatkarības un efektīvas tiesību aizsardzības tiesā apakšjautājumi, tā, lai aizliegtu tikai īpaši problemātiskus gadījumus, nospraužot "sarkanās līnijas", nevis nosakot konkrētu dalībvalstu institūciju struktūru.¹⁸ EST iepriekš ir izmantojusi kontekstuālu un argumentētu "neatkarības šķietamības" testu, kas prasa padziļinātas zināšanas un izpratni par vietējiem tiesību standartiem, priekšstatiem un faktiskajiem apstākļiem, lai pārliecinoši novērtētu un pamatotu, kāpēc konkrēts tiesu sistēmas elements saprātīgu pilsoņu acīs objektīvi nešķiet tāds, kas veicina tiesu neatkarību.¹⁹

Runājot par tiesu neatkarību, nošķirama tiesu neatkarība kā tiesisko mehānismu kopums un normatīvs jēdziens "tiesnešu kā amatpersonu tikums", kura izpausmes formas ir tiesnešu ētikas kodeksi un normas. Uzsvērami arī citi neatkarības aspekti: spiediens no ārpusē un objektivitāte attiecībā uz pusēm, kā arī subjektīvā un objektīvā neitralitāte. Neatkarības prasības ārējais aspekts nosaka, ka tiesai jāpilda savas funkcijas pilnīgi autonomi, nesaņemot jebkādus norādījumus vai instrukcijas, pasargājot sevi no ārējas iejaukšanās vai spiediena, kas varētu apdraudēt tās locekļu spriešanas neatkarību un ietekmēt to lēmumus.²⁰

MI tiesu darbā

MI sarežģītība, zināmā neprognozējamības pakāpe, aizspriedumi un dažu MI sistēmu daļēji autonomā darbība liek uzdot jautājumus par tiesu neatkarību un tiesnešu neaizskaramību jaunā plānā – vai tiesnesis ir pietiekoši neatkarīgs un autonoms no MI rīkiem, kā arī no firmām, kuras attīsta šos rīkus, pareizāk sakot – no to izveidotiem algoritmiem?

Eiropas Padomes Ētikas hartā par MI izmantošanu tiesu vidē (turpmāk – Ētikas harta) norādīts, ka MI tehnoloģijām piemītošie riski var pat pārsniegt tiesas spriešanas procesa robežas un ietekmēt būtiskus tiesiskuma un tiesu sistēmas funkcionēšanas elementus: "Šo rīku ietekme var būt ne tikai stimulējoša, bet gandrīz preskriptīva, radot jaunu normatīvisma formu, kas varētu papildināt likumu, regulējot tiesneša suverēno rīcības brīvību, un, iespējams, ilgtermiņā novest pie tiesas lēmumu standartizācijas, kas vairs nebalstītos uz tiesu argumentāciju katrā atsevišķā gadījumā, bet gan uz tīri statistisku aprēķinu [...]".

²¹ Tiesneši strīdus izšķirtu ne tikai saskaņā ar tiesību normām, bet arī atbilstoši tiesu prakses tendencēm, kas izriet no statistikas datiem.²²

MI rīku izmantošanas paredzēšana procesuālajās tiesībās caur tiesu sistēmas reformām, kā arī likumdevēja vai izpildvaras organizēta MI ieviešana tiesās var radīt priekšstatu, ka tiesas zaudē neatkarības garantijas. Tālab tiesām un tiesu pārvaldības iestādēm pašām būtu jānodrošina, ka tās pārvalda savus MI risinājumus veidā, kas nodrošina tiesas neatkarību un neitralitāti.

Jāuzmanās arī no nelīdzsvarotības, kas var rasties, pusei vai pusēm izmantojot MI rīkus, kad tās realizē tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. ES tiesās bieži nonāk lietas ar pamatīgu pierādījumu apjomu, piemēram, intelektuālā īpašuma vai konkurences tiesību jomās, kad puses ne tikai vairākkārt iesniedz detalizētus paskaidrojumus, bet lietu dokumentiem pievieno lielu skaitu apjomīgu pielikumu. Ja viena no pusēm, nolīgdama augsti kvalificētu juridiskās palīdzības sniedzēju vai izmantodama savus institucionālos resursus un varu, ir pielietojusi MI risinājumus lietas faktisko vai juridisko apstākļu analizē un apkopošanā, tā ir ievērojama priekšrocība, kura nebūs tiesas darbiniekiem un tiesnešiem, sagatavojot lietu iztiesāšanai un vēlāk lietas iztiesāšanas stadijā. Ja ir izstrādātas sistēmas, lai paātrinātu un paaugstinātu tiesu darba efektivitāti, tiesām, ievērojot stingri definētu ētisku un tiesisku "rāmi",²³ ir pienākums tās izmantot ar mērķi veicināt ātrāku virzību uz strīda atrisinājumu. Šāda nostāja ir savietojama ar Hartas 47. pantā ietvertajām tiesībām uz taisnīgu tiesu, kas cita starpā ietver arī tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.

Nākotnes tiesvedībās ir iespējami scenāriji, kad ES iestāde, piemēram, Padome vai Komisija, informācijas un pierādījumu analizē un apkopošanā ir pielietojusi MI rīkus, bet nav zināms, kā bez attiecīgajiem instrumentiem šādu materiālu tālāk "apstrādās" ES tiesas. Jau pirms desmit gadiem lietā *Kadi II* Tiesa secināja, ka "tiesību uz aizstāvību un tiesību uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā ievērošana nozīmē, ka kompetentajai Savienības iestādei, lai pamatotu savu lēmumu, ir jāpaziņo attiecīgajai personai informācija, kas ir šīs iestādes rīcībā un kas ir vērsta pret šo personu [...], lai šī persona pēc iespējas labākos apstākļos varētu aizstāvēt savas tiesības un, zinot visus apstākļus, nolemt, vai ir lietderīgi vērsties Savienības tiesā".²⁴

Ievērojot šo judikatūru, jautājums ir, vai attiecīgajai iestādei, vai tā būtu nacionālā līmeņa konkurences uzraugs, vai Eiropas Komisija, būtu jāinformē attiecīgās personas par to, ka tās ir izmantojušas MI rīkus šo personu lietu izskatīšanā un kāda ir bijusi MI risinājumu loma lēmumu pieņemšanā. Ētikas hartā arī norādīts, ka tieslietu jomas darbiniekiem nodrošināma iespēja pārskatīt tiesas lēmumus un datus, kas izmantoti, lai iegūtu rezultātu un ka šādiem iznākumiem nav obligāti jābūt saistošiem.

²⁵ Tāpat var vaicāt, vai personai būtu jābūt tiesībām iebilst pret MI rīku izmantošanu tiesvedībā.

Mākslīgā intelekta akts

Kaut arī ES mākslīgā intelekta regulējums šī raksta tapšanas laikā vēl bija pieņemšanas procesā, jāseko līdzi tā progresam, jo tas ne tikai ļaus ES veidot stratēģisko vadību nozarēs ar lielu ietekmi, veicinot MI attīstību un ieviešanu ES, bet tam būs būtiska loma arī tieslietu nozarē.

Regulā pielietota uz risku balstīta pieeja, proti, jomas, kurās izmanto MI, tiek iedalītas kategorijās atkarībā no riska, kas tiek uzskatīts par iespējamu, izmantojot MI konkrētajā sfērā. Attiecīgi Komisija ir nošķīrusi MI lietojumus, kuru riska līmenis ir (1) nepieņemams (MI izmantošana šajās jomās ir aizliegta); (2) augsts (atļauta, ja nodrošina atbilstību obligātajām prasībām un veic atbilstības priekšnovērtēšanu); vai (3) zems vai minimāls.²⁶

Eiropas Komisijas Mākslīgā intelekta akta priekšlikums nosaka, ka tiesvedībā izmantojamās MI iekārtas, kuru mērķis ir palīdzēt tiesu iestādēm faktu un tiesību normu izpētē un interpretēšanā un tiesību normu piemērošanā konkrētam faktu kopumam, ir klasificējamas kā augsta riska sistēmas, jo to izmantošana saistīta ar neobjektivitātes, kļūdu un nepārredzamības risku, potenciāli plaši ietekmējot tiesiskumu, individuālās brīvības un Hartas 47. pantā ietvertās tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu.²⁷ No Eiropas Komisijas priekšlikuma izriet, ka iedzīvotājiem būs tiesības iesniegt sūdzības par MI sistēmām un saņemt paskaidrojumus par lēmumiem, kas balstīti uz augsta riska MI sistēmām un ietekmē viņu tiesības.²⁸

Saskaņā ar Padomes un Parlamenta vienošanos tiesībaizsargājošās iestādes varēs izmantot attālinātās biometriskās identifikācijas sistēmas (*Remote Biometric Identification* – RBI) publiski pieejamās telpās ar iepriekšēju tiesas atļauju un tikai attiecībā uz noteiktiem noziedzīgiem nodarījumiem.²⁹ Reāllaika biometriskā identifikācija būs pakļauta stingriem nosacījumiem, un tā būs ierobežota laikā un vietā, savukārt *post-remote* jeb pēc-attālināta biometriskā identifikācija, kas notiek ne reāllaikā, bet, izmantojot videoierakstus, būs iespējama mērķtiecīgai aizdomās turētā par smagu nozieguma izdarīšanu meklēšanai.

MI sistēmu, kas rada augstu risku pamattiesībām, līdzšinējie problemātiskie pielietošanas gadījumi

Algoritmu nozīme turpina pieaugt, un jau pašlaik daudzās valstīs tos izmanto būtisku lēmumu pieņemšanas sistēmās, piemēram, nodokļu administrēšanas iestādēm nosakot valsts pabalstu saņēmējus, kā arī sodu par administratīvajiem pārkāpumiem un pat kriminālsodu piespriešanā. Tā, piemēram, 2021. gadā Nīderlandes valdība atkāpās bērna kopšanas pabalstu skandāla dēļ. Iemesls tam bija atklājums, ka novērtēšanas algoritms, kura mērķis bija atmāskot krāpšanos ar sociālajiem pabalstiem un nodokļiem, bija neobjektīvs tādējādi, ka tas pastiprināja institucionālos aizspriedumus par rases un etniskās piederības saistību ar noziedzību un to neuzraudzīja cilvēki.³⁰

Līdzīgi ASV Mičiganas štata iestādes izmantoja bezdarbnieka pabalstu krāpšanas identificēšanas sistēmu, kura vēlāk izrādījās nevis neobjektīva, bet kļūdaina, novedot pie tā, ka daudzām personām tika atņemti bezdarbnieku pabalsti.³¹

Lai arī Ķīnā MI rīku izmantošanas viedās tiesvedības platformās panākumi tiek uztverti pozitīvi,³² arī viņu izstrādātās sistēmas ir problemātiskas, jo tās atspoguļo dažādu tiesu iestāžu atšķirīgās pozicionālās, loģiskās un ģeoloģiskās īpatnības un ietver programmētāju un algoritmu modelētāju iekodētos aizspriedumus.³³ Turklāt Ķīnā novērotas problēmas ar datu interpretāciju ķīniešu valodas daudznozīmības un vietējo atšķirību dēļ, novedot pie nekoncekventas datu anotācijas.³⁴

2022. gadā Ungārijas Datu aizsardzības iestāde sodīja Budapeštas Banku par to, ka tā, izmantojot MI runas novērtēšanas rīku, automatizēja klientu emocionālā stāvokļa novērtēšanu un, nepastāvot nekādām risku mazināšanas darbībām, mēģināja paredzēt klientu emocionālo stāvokli, šos datus analizēja un nelikumīgi uzglabāja it kā ar mērķi novērst sūdzības un noturēt klientus.³⁵

Tajā pašā gadā Francijas, Itālijas, Grieķijas un Lielbritānijas datu aizsardzības iestādes sodīja *Clearview AI* par nelikumīgu personu privātās dzīves datu apstrādi – šis uzņēmums no dažādiem avotiem, tai skaitā sociālajiem tīkliem, ievāc publiski pieejamās fotogrāfijas un video, no kuriem tālāk apkopo personu seju attēlus, kurus *Clearview AI* uzglabā un tālāk pārdod tiesībsargājošajām iestādēm cietušo un aizdomās turēto identificēšanai.³⁶

2021. gadā ASV Ņujorkas Dienvidu apgabala apgabaltiesa piesprieda *Northpointe, Inc.* sniegt prasītājiem – Ņujorkas štata ieslodzītajiem, kuri šajā tiesā iesniedza kolektīvo prasību (*class action*) par to, ka Probācijas dienests viņiem patvaļīgi atteicis nosacītu notiesāšanu par noziegumiem, kas izdarīti, kad viņi bija nepilngadīgi, – ar patentu aizsargātu informāciju par *Northpointe, Inc.* izstrādāto noziedzīgo nodarījumu pārvaldības profilēšanas sistēmu (ārpakalpojumā iegādātu algoritmu), kuru Probācijas dienests izmantoja, lai izlemtu, vai attiecībā uz prasītājiem noteikt nosacītu notiesāšanu.³⁷ *Northpointe Inc.* ir izstrādājis arī programmatūru COMPAS, ko ASV tiesas aktīvi izmanto gan lietu pārvaldībā, gan lēmumu pieņemšanā, it sevišķi par noziedzīga nodarījumu recidīvu, un kura ir kritizēta par diskriminējošu profilēšanu, kas balstīta uz rasi.³⁸

Šie piemēri ir ekstrapolējami arī attiecībā uz tiesu iestādēm un MI rīku izmantošanu, MI asistējot tiesām to lēmumu pieņemšanā, un ilustrē, kāpēc MI iekārtu izvietošanai tiesu iestādēs pievēršama tik liela uzmanība. Nepieciešama padziļināta, vispusīga un precīza ietekmes izvērtēšana gan pirms, gan pēc attiecīgā rīka izvietošanas, kā arī efektīva cilvēka pārraudzība pār rīka darbību un rezultātiem.

Secinājumi

Attīstoties MI tehnoloģijām, pieaugs algoritmu nozīmība tiesu lēmumu pieņemšanā. MI risinājumiem jākalpo gan tiesu sistēmu efektivitātes un kvalitātes uzlabošanai, gan jāstiprina tiesiskums. MI rīkiem tieslietu nozarē jābūt integrētiem tā, lai personām, kas vērsas tiesās, nerastos šaubas par tiesu neatkarības garantijām atbilstoši Hartas 47. panta prasībām.

Lai gan tiesvedībā izmantojamie MI rīki klasificējami kā augsta riska sistēmas, to detalizēta regulēšana nav Mākslīgā intelekta akta svarīgākais mērķis. Neskatoties uz to, ieviešot MI rīkus tiesu sistēmās, jāizvairās no MI risku iestāšanās un jāņem vērā citu valstu un institūciju pieredze.

Īstenojot jebkādas tiesu sistēmas reformas, ar kurām paredzēs MI rīku izvietošanu tiesās, vispirms jāveic kontekstuāla un holistiska analīze par visiem juridiskajiem un faktiskajiem apsvērumiem, kas var ietekmēt iedzīvotāju racionālu uztveri par

attiecīgo MI mehānismu izmantošanu kā iejaukšanos tiesu neatkarībā. Tiesnešiem katra lieta jāizskata pēc būtības, pārbaudot savu viedokli un iespējamo aizspriedumainību un cenšoties izvairīties no favorītisma pret kādu no pusēm. MI izmantošanai nevajadzētu tiesas procesā ieviest savu neobjektivitāti, un tam nevajadzētu nostiprināt ne mehānisku pieeju lietām, ne arī iesaldēt judikatūru "pareizo lēmumu" sistēmā.

Automatizētai lēmumu pieņemšanai jutīgās jomās, kā valsts iestāžu un tiesu darbība, var būt liela ietekme, ņemot vērā, ka šie algoritmi potenciāli ietekmēs lielu iedzīvotāju skaitu. Algoritmu izmantošanas priekšnoteikums ir rūpīga noteikumu un izvērtējuma izstrāde, kā arī rīku testēšana pirms tā izmantošanas. Turklāt atklātas un publiskas diskusijas par šiem jautājumiem palīdzēs veiksmīgāk digitalizēt un modernizēt tiesu sistēmu, ļaujot iedzīvotājiem izprast MI izmantošanas apjomu un potenciālo ietekmi.

ES likumdevējs turpina pieņemt jaunus noteikumus digitālo tirgu un pakalpojumu MI jomās, stiprinot ES apņēmību iegūt digitālo suverenitāti. Tā kā lielākie tehnoloģiju uzņēmumi atrodas ASV un Ķīnā, ES tiesām un ES dalībvalstu tiesu iestādēm jābūt modrām attiecībā uz šo valstu uzņēmumu izstrādāto tehnoloģiju risinājumu ieviešanu savās jurisdikcijās. ES pašlaik notiek aktīvas diskusijas par stratēģisko autonomiju, bet diemžēl maz ticams, ka ļoti tuvā laikā notiks straujas izmaiņas un tiks nodrošināta Eiropas digitālā pašpietiekamība. Lielo tehnoloģiju firmu komerciālās intereses var nesakrist ar Eiropas vērtībām.

Ķīnas eksperti ir rakstījuši, ka MI loma tiesās būtu nodrošināt, ka visi tiesneši valstī par līdzīgām lietām lemj vienādi. Tas radītu risku iesaldēt spriedumus kādā noteiktā mirklī un neļautu attīstīties judikatūrai. Šādā vērtību skalā izveidotas tehnoloģijas bez pamatīgas pielāgošanas nekalpos Eiropas tiesu mērķiem. Akla uzticēšanās tādām tehnoloģijām varētu iedragāt tiesu un tiesnešu neatkarību. Protams, arī fakts, ka rīks ir izveidots Eiropā, nav garants tā piemērotībai tiesu vajadzībām.

Visi izteiktie viedokļi ir personiski un nesaista iestādes, kurās šobrīd strādājam.

RAKSTA ATSAUCES / 38

1. Tiesas (virspalāta) 2018. gada 27.februāra spriedums lietā Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117, 40.–41. punkts.
2. Eiropas Komisija. Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai, kas nosaka saskaņotas normas mākslīgā intelekta jomā (Mākslīgā intelekta akts) un groza dažus Savienības leģislatīvos aktus, Brisele, 21.04.2021, COM(2021) 206 final, 3. panta pirmais punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206>
3. Tieslietu padomes darbības stratēģija 2021.–2025. gadam, 12.03.2021. Pieejama: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/Pielik_Nr_16_TP_Strategija_2021_2025.docx
4. Turpat.
5. Latvija jau 2018. gadā Eiropas Padomes Eiropas Komisijai tiesiskuma efektivitātei (CEPEJ) atzina, ka pēta mašīnmācīšanās iespējas tieslietu jomā piešķiramo cilvēkresursu un finanšu resursu aplēsēm. CEPEJ. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. Strasbourg, 03-04.12.2018. Pieejams: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>. Igaunijas Tieslietu ministrija izstrādā divus mašīnmācīšanās risinājumus tiesas sēžu transkripcijai un tiesas nolēmumu anonimizācijai. Estonia's Ministry of Justice. Estonia does not develop AI Judge, 16.02.2022. Pieejams: <https://www.just.ee/en/news/estonia-does-not-develop-ai-judge>
6. Eiropas Savienības Tiesas mākslīgā intelekta stratēģija, 2023. Pieejama: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-11/cjeu_ai_strategy.pdf
7. Par MI priekšrocībām tieslietu nozarē un to, ar kādiem juridiskiem izaicinājumiem un riskiem varam saskarties, izvietojot automātiskās sistēmas tiesās, un kā mēģināt rast pareizo līdzsvaru, lai panāktu ieguvumus, vienlaikus līdz minimumam samazinot riskus, kas saistīti ar šo spēcīgo tehnoloģiju, skat.: Zilgalvis P. Mākslīgā intelekta izmantošana tiesas spriešanā. Jurista Vārds, 06.02.2024., Nr. 6.
8. Līguma par Eiropas Savienību 6. panta pirmā daļa.
9. Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu. OV C 303/17, 14.12.2007.
10. Tiesas (virspalāta) 2013. gada 26. februāra spriedums lietā Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, 21. punkts.
11. Tiesas (virspalāta) 2014. gada 18. decembra spriedums lietā Moussa Abdida, C-562/13, EU:C:2014:2453, 45. punkts.

12. Krajewski M. The EU Right to an Independent Judge: How Much Consensus Across the EU? In: Bonelli M., Eliantonio M., Gentile G. (eds). Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection. Volume 1: The Court of Justice's Perspective. Oxford: Hart Publishing, 2022, p. 61.
13. Krenc F Article 47: Droit à un recours effectif et à accéder à un tribunal impartial. Dans Fabrice Picod et al. (eds.), Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne, Commentaire article par article. Bruxelles Bruylant, 2020, p. 149.
14. Tiesas (virspalāta) 2018. gada 25. jūlija spriedums lietā Minister for Justice and Equality, C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, 48. punkts.
15. Tiesas (virspalāta) 2019. gada 19. novembra spriedums lietā A.K., C-585/18, EU:C:2019:982, 117. punkts.
16. Turpat, 118. punkts.
17. Krajewski (n 12), p. 62.
18. Von Bogdandy A. Towards a Tyranny of Values? Principles on Defending Checks and Balances in EU Member States. In: von Bogdandy A. et al (eds). Defending Checks and Balances in EU Member States. Springer, 2020, p. 91.
19. Krajewski (n 12), p. 68.
20. Tiesas (virspalāta) 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās FMS, C-924/19 PPU un C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, 135. punkts.
21. CEPEJ (n 5) 15.
22. Turpat, 23–24.
23. Zilgalvis (n 7).
24. Tiesas (virspalāta) 2013. gada 18. jūlija spriedums apvienotajās lietās Kadi, C-584/10 P, C-593/10 P un C-595/10 P, EU:C:2013:518, 111. punkts.
25. CEPEJ (n 5), p. 12.
26. Eiropas Komisija (n 2), Paskaidrojuma raksts, 5.2. punkts.
27. Turpat, preambulas 40. apsvēruma, Regulas III pielikuma astotais punkts. Šī klasifikācija neattiecas uz administratīvām palīgdarbībām, kas neietekmē faktiskā tiesvedību.
28. European Parliament. Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI, 09.12.2023. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231206IPR15699/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai>
29. Turpat.
30. Kiesow Cortez E., Maslej N. Adjudication of Artificial Intelligence and Automated Decision-Making Cases in Europe and the USA. European Journal of Risk Regulation, 2023, Vol. 14 (3), p. 463.
31. Turpat, p. 464.
32. Ķīnā koncentrējas uz MI ieguvumiem. Ir maz avotu, kuros būtu analizētas ar MI sistēmām radītās problēmas vai izklāstīta faktiskā informācija par MI negatīvo ietekmi. Brekke V.A. Artificial Intelligence in the judicial system, 25.04.2023. Pieejams: https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/95269/JUR5030_529.pdf?sequence=1&isAllowed=y
33. Changshan M. The Reshaping Effects and Limitations of the Judicial AI. Frontiers L China, 2022, Vol. 17, p. 57.
34. Turpat, p. 59.
35. Kiesow Cortez, Maslej (n 30), pp. 465–466.
36. Turpat, pp. 467–468.
37. U.S. District Court for the Southern District of New York, Case: Flores v. Stanford, 7:18-cv-02468. Pieejams: <https://clearinghouse.net/case/16581/>
38. Brekke (n 32), p. 13.

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Dīce E., Zilgalvis P. Mākslīgā intelekta rīku pielietošana tiesu darbā atbilstoši Pamattiesību hartas 47. pantam. Jurista Vārds, 30.04.2024., Nr. 18/19 (1336/1337), 60.-64.lpp.

© Oficiālais izdevējs "Latvijas Vēstnesis"